

проблем, но и цель прогресса. К сожалению, у нас недостаточно конструктивно разработаны стратегические направления нашего развития, базовые ценности и приоритеты как основа идеологии. Во многом наши идеологические установки формулируются методом от противного, подвергая критике неприемлемые для нас ценности. Необходим конструктивный подход, создающий позитивную программу ценностей.

Шчаўлінскі М. Б. Кірыла Тураўскі – першы вялікі Беларусі мастак слова

К. Тураўскі быў відным прадстаўніком урачыстага красамоўства, царкоўна-палітычным дзеячам. Ён выдатна ведаў Святое Пісанне, класічную візантыйскую рыторыку і паэтыку, володаў многімі мовамі. Нарадзіўся Кірыла ў Тураве – прыкладна ў 1110 гады – ў багатай сям’і, магчыма тураўскага намесніка вялікага князя кіеўскага Святаполка Ізяславіча, а магчыма, князя Яраслава Святаполчыча [1, с. 59.]. Горад, які яднаў вакол сябе дрыгавічоў, ведалі шматлікія плямёны еўрапейскага кантынента. Шлях з Балтыйскага мора ў Чорнае, незалежнасць тамтэйшага княства ад іншых уладароў навакольных земляў ставілі Тураў у рады адметных земляў свайго часу. Тураўскія князі завязвалі сямейныя сувязі з уладарамі самых знакамітых заходніх і грэчаскіх тэрыторый.

З’яўленне і дзейнасці Кірылы Тураўскага ў сваёй вотчыне была, так бы мовіць, наканавана як самім часам, так і ўмовамі, запатрабаваннямі жыццядзейнасці тагачаснага тураўскага грамадства. Пасля таго, як Кірыла атрымаў класічную тагачасную адукацыю, каля 1123 г. ён пайшоў у Нікольскі манастыр [2, с. 183], тым самым засведчыў, што богатства і славы тленныя міра сего яго зусім не прывабліваюць і дабраахвотна стаў манахам. Кірыла Тураўскі не ўзлюбіў багацця і хуткапыннай славы гэтага свету, але больш за ўсё ён прыкладаўся да вывучэння Боскіх кнігаў, і добра пазнаў Боскія пісанні, гаварыцца ў адной з малітваў умільных недастойнага і больш за ўсё грэшнага манаха Кірылы ў святога Міколы ў Тураве – адным з яго твораў, што дайшлі да нашага часу [3, с. 18].

Трэба адзначыць, К. Тураўскі, знаходзячыся у манастыры, стаў першым манахам сярод усходніх славян, які здзейсніў духоўны

подзвіг стоўпніцтва [4, с. 70-71]. Верагодна, ён стаў пустэльнікам і зачыніўся ў ступе пасля таго, як мітрапалітам быў выбраны Клімент Смаляціч. Аўтар жыцця К. Тураўскага пісаў аб тым часе: «Отошел в монастырь, и был монахом, и больше всех Богу поработился, потом и пением удручая тело свое, и сотворил себя чистым вместилищем Святаго Духа. И многим на пользу был, уча и поучая монахов быть в покорении и послушании к игумену, и его иметь как Бога и во всем его слушать. Чернец ибо, не имеющий послушания к игумену, по обету, не может быть спасен» [3, с. 60-61]. Такім чынам, К. Тураўскі катэгарычна адмовіўся ад марнасці свету, і гэтаксама, як іншыя хрысціянскія падзвіжнікі – стоўпнікі, паводле вызначэння гісторыкаў, утаймоўваў плоць і ўдасканальваў дух. Зачыніўшы сам сябе ў высокай драўлянай вежы, у родным і адзіным сваім Тураве, малады манах і заняўся самай праведнай справай – творчасцю. Нават тады, калі Кирыла ў 1159 г. быў выбраны тураўскім вечам і князем Юрыем Святаполчычам на епіскапскую кафедру і займаўся уладакаваннем епархіі, прапаведніцкай, экзегетычнай і царкоўна-палітычнай дзейнасцю, будаваў храмы, ён не прыпыняў займацца літаратурнай творчасцю.

Як свярджалі даследчыкі, К. Тураўскі дасканала ведаў творчасць такіх уплывовых грэчаскіх царкоўных пісьменнікоў як Рыгор Багаслоў, Ян Златавусны, Амфілёф Іконскі, Эпіфан Кіпрскі, Прокл і іншыя. І не без падстаў знаўцы яго жыцця і дзейнасці лічылі, што сам славуць беларускі пісьменнік добра володаў грэчаскай мовай. А ў сваёй творчай дзейнасці карыстаўся шматлікімі першакрыніцамі. На думку гісторыкаў і даследчыкаў, да літаратурнай спадчыны К. Тураўскага належаць 8 слоў-казанняў, 2 прытчы пра душу і цела, альбо пра сляпога і кульгавага (кароткая і поўная рэдакцыі), 2 казанні пра манаскі чын і ангельскі вобраз, 2 посланні да Васіля ігумена Пячорскага, 2 каноны і каля 30 спавадальных малітваў, дзе з найбольшай глыбінёй выявіліся асоба пісьменніка, яго духоўныя перажыванні.

Казанні, альбо словы, К. Тураўскага ахопліваюць велікодны цыкл нядзельных і святочных дзён ад Вербніцы да Ушэсця. Кожнае з іх, класічным творам красамоўніцкага майстэрства, адлюстроўвае пэўную грань багаслоўска-філасофскіх і грамадска-этычных поглядоў пісьменніка. Уступная частка слоў невялікая па памеру, але яна адыгрывае важную кампазыцыйную ролю. Аўтар разумеў, што по-

спех усяго твора будзе залежаць у значнай ступені ад таго, наколькі ён змога прыцягнуць увагу слухачоў у пачатку казання. Таму ўступная частка ў яго асабліва дэтальна прадумана. Ва ўступе ён або гаворыць пра тое свята, якому прысвечана слова, або выказвае радасць з выпадку наступлення свята. З мастацкіх прыёмаў Тураўскі часцей за ўсё выкарыстоўваў параўнянне. Напрыклад, свята, у гонар якога было складзена слова, ён параўноўвае з брыльянтамі, радасць пры наступленні Вялікадня – з радасцю дзяцей, калі іх бацька нечакана вяртаецца з далёкага падарожжа. Адной з асаблівасцей слоў К. Тураўскага з’яўляецца тое, што ён часта зв’яртаўся да з’яў прыроды. Свае творы ён прызначаў для казання ў царкве ў прысутнасці народа; яны гаварыліся ва ўрачыстых абставінах і кожным сваім радком стваралі атмасферу прыўзня- тасці, урачыстасці. заключныя часткі слоў падобныя паміж сабой. У іх аўтар заклікае слухачоў разам з ім праславіць свята, тыя нябес- ныя сілы, у гонар якіх складзены творы [5, с. 33].

Багаслоўска-філасофскія погляды пісьменніка з асаблівай яскра- васцю адлюстроўваюцца ў яго прытчах. Так, у «Прытчы пра ча- лавечую душу і цела» (ці «Слова пра сляпога і кульгавага») К. Ту- раўскі выкарыстоўвае ў якасці сюжета евангельскае апавяданне пра руплівага гаспадара. Пасадзіўшы вінаград, ён паставіў ля варот двух старажоў: сляпога і кульгавага. «Калі хто з маіх ворагаў захоча аба- красці вінаграднік, то кульгавы ўбача, а сляпы пачуе. Калі ж хто- небудзь з іх захоча ўвайсці ў вінаграднік, то кульгавы, не маючы ног, не змога прайсці ўсярэдзіну; сляпы ж, калі і ўвойдзе, то, заблудзіўшыся, у прорве, разаб’ецца», - так разважае гаспадар. На са- май справе ўсё адбылося інакш. Сляпы і кульгавы, аб’яднаўшы свае сілы (сляпы нёс кульгавага, а кульгавы паказваў дарогу), самаволь- на трапілі ў сад і прысвоілі чужое дабро. У гэтым выпадку, К. Ту- раўскі ў вобразе сляпога паказаў чалавечую душу, у вобразе кульга- вага – цела. Гаспадар – стваральнік свету, Бог – карае абодвух, вы- ганяючы іх з саду. Гэтым самым, аўтар сцвярджае думку аб адказ- насці чалавека перад Богам і пакаранні за грахі [6, л. 49].

Верагодна, у епіскапскі перыяд К. Тураўскі напісаў два пасланні- прытчы да Кіева - Пячорскага ігумена Васіля (пра нямудрага цара і пра схіму) [2, с. 183]. На зыходзе свайго зямнога жыцця К. Тураўскі пакінуў епіскапскую кафедру і пайшоў у Барысаглебскі манастыр, дзе па магчымасці працягваў літаратурную працу. Там ён напісаў

некалькі малітоўных вершаў. Дзесці каля 1184 г. К. Тураўскі памёр. Гэтыя малітоўныя вершы, прызнаны спецыялістамі і даследчыкамі найкаштоўнейшай часткай яго пісьменніцкай спадчыны.

Сапраўды, ўсе без выключэння малітвы К. Тураўскага пазначыны всокімі і адметнымі мастацкімі і духоўнымі вартасцямі і якасцямі. Да месца будзе тут згадаць хоць бы невялікі ўрывац з адной з малітваў пісьменніка – з «Малітвы ў нядзелю раніцай»: «Слава табе, Госпадзе Божа мой, што Ты ўдастоіў мяне бачыць дзень Твайго слаўнага ўваскрасення, у які Ты вызваліў душы праведных, звязаных у пекле. Гэтага вызвалення прагну і я, Уладар мой. Збаў мяне, звязанага шматлікімі грахамі, і зрабі, каб у пацямнелай душы маёй зазяла святло Тваёй ласкі. Я ведаю Твае незлічоныя шчадроты, Тваю невыказную любоў да людзей. Ты прывёў мяне з небыцця да існавання і ўпрыгожыў падабенствам Твайго вобразу; Ты ўзвысіў мяне вышэй за іншыя зямныя істоты, даў мову і розум і паставіў ўладаром усяго стварэння...» [3, с. 20].

Гэтыя малітвы як і другія творы К. Тураўскага, глыбока краналі сэрцы і душы тысяч вернікаў, скіроўвалі думкі людзей да Усявышняга, вызначаючыся пры гэтым глыбіннай сутнасцю і шчырасцю рэлігійных пачуццяў. Яны крыталіся вялікай папулярнасцю на землях усходніх славян і ўвайшлі ў залаты фонд старажытнай літаратуры. Іх змяшчалі ў спецыяльныя зборнікі-анталогіі як класічныя ўзоры высокамастацкай араатарскай прозы побач з творамі класікаў грэка-візантыйскай патрыстыкі. Пагэтаму, яшчэ пры жыцці сучаснікі называлі пісьменніка Златавустам. Усё гэта дае нам сёння поўнае права лічыць К. Тураўскага першым вялікім мастаком слова, першым пісьменнікам еўрапейскага ўзроўню, які жыў і тварыў на тэрыторыі сучаснай Беларусі.

Літаратура

1. Мельников, А.А. Путь непечален / А.А. Мельников. – Минск, 1992.
2. Энциклапедыя гісторыі Беларусі: у 6т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (галоўны рэд.) і інш. – Мінск, 1997. – Т.4.
3. Мяснікоў, А. Сто асоб беларускай гісторыі: гістарычныя партрэты / А. Мяснікоў. – Мінск, 2008.
4. Лабынцаў, Ю. Напой Росою Благодати / Ю. Лабынцаў. – Мінск, 1992.

5. Парашкоў, С.А. Гісторыя культуры Беларусі / С.А. Парашкоў. – Мінск, 2003.

6. Старычонок, В.Дз. Беларуская літаратура / В.Дз. Старычонок. – Мінск, 2001.

Дубовик А.К. Места исторической памяти в Беларуси

Еще в 1920–1930-х гг. выдающийся советский психолог, уроженец г. Орша Л.С. Выготский (1896–1934) разрабатывал социальную концепцию памяти, выделил в книге «Этюды по истории поведения» (1930 г.), написанной совместно со своим учеником А.Р. Лурия, понятие «культурная память».

Основателем теории исторической памяти считается французский социолог Морис Хальбвакс (1877–1945), автор трудов «Социальные рамки памяти», «Коллективная и историческая память» и др. Значение научных идей ученого, опередившего свое время, было в полной мере оценено только спустя несколько десятилетий после его гибели в фашистском концлагере Бухенвальде. М. Хальбвакс высказал глубокую идею об исторической памяти как важнейшем факторе самоидентификации социальной группы. В жизни человек оказывается связанным не с одной, а со многими социальными группами. «У каждой из этих групп, – писал Хальбвакс, – своя история. В ней можно различить фигуры и события. Но поражает нас то, что в памяти, тем не менее, на передний план выступают сходства. Рассматривая свое прошлое, группа чувствует, что она осталась той же, и осознает свою самоидентичность во временном измерении... Но группа ... стремится увековечить те чувства и образы, которые составляют материю ее мысли» [1, с.26]. Память о прошлом присутствует в структуре коллективного сознания современных социальных, в том числе национальных, общностей.

Говоря о функционировании исторической памяти, Хальбвакс подчеркивал значение мест памяти (мнемонических мест). Позднее, в 1980-х гг., французский ученый Пьер Нора назвал их территорией памяти. На протяжении ряда лет он руководил подготовкой семитомного издания «Места памяти» (более 3 тыс. страниц), в котором участвовали 45 видных французских историков. Название труда также переводят как «Территория памяти» или «Пространства памяти» [2]. «Места памяти» не являются местами в узком, географиче-